

PËRMIRËSIMI I QASJES NË ARSIMIN CILËSOR DHE GJITHËPËRFSHIRËS PËR FËMIJËT ROM DHE EGJIPTIAN NË ARSIMIN PARA-UNIVERSITAR NË SHQIPËRI.

PERSPEKTIVA DHE ROLI I PRINDËRVE ROM DHE EGJIPTIAN NË TIRANË NË ARSIMIN E FËMIJËVE TË TYRE.

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE.....	3
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE.....	4
METODOLOGJIA E STUDIMIT	5
HYRJE.....	6
SITUATA E PËRGJITHSHME E PAKICAVE KOMBËTARE ROM DHE EGJIPTIANE NË SHQIPËRI.....	6
RËNDËSIA E ARSIMIMIT NË GRUPET E MARGJINALIZUARA ROM DHE EGJIPTIANE NË SHQIPËRI.....	8
KORNIZA LIGJORE DHE POLITIKE NË FUSHËN E ARSIMIT.	10
TË DHËNA TË PËRGJITHSHME NGA STUDI.	12
PËRSHTYPJA E PRINDËRVE RRETH CILËSISË SË ARSIMIT.	13
PËRSHKRUAJ QËNDRIMIN/MOTIVIMIN E FËMIJËS/VE TUAJ NË SHKOLLË.....	13
A KA PASUR NEVOJË TË NDRYSHOJË SHKOLLË? (PYETJA LIDHET ME NEVOJËN SI PASOJË E PËRJETIMIT TË TRAJTIMIT TË DIFERENCUAR NEGATIV NË SHKOLLË PËR SHKAK TË MJEDISIT ARMIQËSOR, BULLIZMIT, RACIZMIT DHE/OSE DISKRIMINIMIT)..	14
A NDJENI SE FËMIJA JUAJ PO MERR MBËSHTETJE TË MJAFTUESHME NGA MËSUESIT?	15
PENGESAT NË QASJEN NË ARSIM.....	17
CILAT JANË PENGESAT NË ARSIM?.....	17
SI NDIKON SITUATA EKONOMIKE E FAMILJES TUAJ NË ARSIMIN E FËMIJËVE?	18
A KA POLITIKA, MASA OSE NDËRHRYJE QË JU MENDONI SE NDIKOJNË NEGATIVISHT NË AFTËSINË E FËMIJËS TUAJ PËR TË MËSUAR?	20
SISTEMI I MBËSHTETJES	22

CILI ËSHTË ROLI I FAMILJES DHE PJESETARËVE TË KOMUNITETIT OSE TË AFËRMVE NË MBËSHTETJE TË EDUKIMIT TË FËMIJËS TUAJ?	22
A KA DISA BURIME QË JANË TË DISPONUESHME PËR TË NDIHMUAR ARSIMIMIN E FËMIJËS TUAJ?	24
A MENDONI SE SHKOLLA I PËRGJIGJET NEVOJAVE TË FËMIJËS/VE TUAJ?	25
ASPIRATA PËR TË ARDHMEN	27
CILAT JANË SHPRESAT/DËSHIRAT/PLANET TUAJA PËR TË ARDHMEN E FËMIJËS TUAJ?	27
CILAT PENGESA MENDONI SE MUND TË PARANDALOJNË/NDËRPRESIN RRUGËTIMIN E FËMIJËS TUAJ NGA PËRFUNDIMI I ARSIMIT TË TIJ/SAJ OSE KALIMI NGA NJË NIVEL NË NIVEL TJETËR?	28
REKOMANDIME.	32
LISTA E REFERENCAVE.....	33

PARATHËNIE.

Shoqata Roma Versitas Albania është themeluar në qershor të vitit 2016 pas një përvojë të suksesshme 2 vjeçare të zbatimit të programit Roma Versitas Program në Shqipëri, mbështetur nga Roma Education Fund dhe si kërkesë e grupit Alumni të programit mbi rëndësinë e vijimit më tej të misionit dhe vizionit për arsimimit e të rinjve romë dhe egjiptianë në të gjitha nivelet e arsimit.

Vizioni i Roma Versitas Albania është për një shoqëri të hapur dhe gjithëpërfshirëse ku të rinjtë dhe të rejtat romë dhe egjiptiane janë të diplomuar dhe kontribuojnë si qytetarë/e me të drejta dhe detyrime të barabarta dhe marrim pjesë aktivisht në jetën publike dhe politike të vendit.

Misioni i RVA-së është realizimi i këtij vizioni duke kontribuar në arsimimin, edukimin, punësimin dhe rritjen e kapaciteteve të rinjve dhe rejave romë dhe egjiptiane përmes mbështetjes me bursa studimi, mentorime dhe tutorime, trajnime dhe Workshop-e, kurse, praktika profesionale, vizita studimore, shkëmbime kulturore deri në punë kërkimore, studime dhe angazhim i drejtpërdrejtë i studentëve në artikullimin e ideve dhe përvojës së tyre përmes mjeteve të ndryshme shprehëse.

Nga pikëpamja strategjike dhe programatike, Roma Versitas Albania zhvillon programin e saj në respekt të vizionit dhe misionit në tre janë shtyllat kryesore: Arsimi, Punësimi dhe Advokimi për të nxitur pjesëmarrjen e studentëve romë dhe egjiptianë të diplomuar në vendimmarrje dhe politik bërje, në të gjitha nivelet dhe duke mbajtur aktivë komunikimin me komunitetet e tyre lokale.

Që në vitin 2014 me Roma Versitas Program dhe deri në përgatitjen e këtij studimi, grupi kryesor i synuar i veprimtarisë dhe punës tonë kanë qenë studentët e shkollave të mesme dhe në universitet publike dhe private brenda vendit. Gjatë punës së zbatimit të projekteve në fushën e arsimit dhe punësimit është vërejtur tkurrje e shifrave nga njëri cikël arsimimi tek tjetri. Kalimi nga arsimi i bazë i detyrueshëm në arsimin e mesëm qoftë të përgjithshëm dhe atë profesional është i vështirë dhe shoqërohet me sfida dhe barriera të cilat kanë nxitur vëmendjen tonë që të angazhohemi edhe në drejtim të ciklit arsimor fillor të detyrueshëm për të pasur një panoramë të gjerë të gjithë rrugëtimit dhe tranzicionit që ndodh nga njëri nivel në tjetrin, sfidat që e shoqërojnë, mendësitë dhe vështirësive konkrete.

Z. Emiliano Aliu, Drejtor Ekzekutiv – Roma Versitas Albania

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE.

Ky material hulumtues trajton në mënyrë të përqendruar dhe analitike qasjen e fëmijëve romë dhe egjiptianë në arsimin cilësor dhe gjithëpërfshirës, me fokus në arsimin para universitar në Tiranë. Analiza bazohet në vlerësimin e politikave dhe programeve të ndërmarra nga institucionet publike shqiptare në pesë vitet e fundit, si dhe në sfidat e vazhdueshme që këto komunitete përjetojnë për shkak të faktorëve socialë, ekonomikë dhe kulturorë.

Studimi zhvillohet mbi një shtyllë kryesore:

1. Analiza dhe interpretimi i rolit të prindërve në nxitjen dhe mbështetjen e procesit arsimor të fëmijëve, përmes modeleve prindërore, ndërgjegjësimit komunitar dhe përfshirjes aktive të gjithë aktorëve të mundshëm në proces.

Gjatë pesë viteve të fundit, janë ndërmarrë hapa të rëndësishëm institucionalë për të rritur përfshirjen e këtyre komuniteteve, përmes instrumenteve si ***Plani Kombëtar për Barazi, Përfshirje dhe Pjesëmarrje 2021–2025*** dhe përmes angazhimeve në kuadër të ***Deklaratës së Poznanit***. Gjithashtu, janë organizuar ***Seminare BE–Shqipëri për integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve***. Megjithatë, zbatimi në praktikë i këtyre politikave ka rezultuar i fragmentuar dhe shpesh pa ndjekje efektive, duke prodhuar rezultate të kufizuara në terren. Gjetjet e studimit konfirmojnë se përfshirja në arsimin parashkollor dhe fillor mbetet e brishtë, veçanërisht për shkak të varfërisë, mungesën e dokumentacionit, informacioni dhe niveli i ndërgjegjësimit i cunguar dhe përfshirjes së kufizuar të prindërve dhe sfidave që lidhen me diskriminimin dhe bullizmin në mjediset shkollore. Mungesa e modeleve të dukshme pozitive brenda komunitetit dhe distanca e vazhdueshme institucion-komunitet bëjnë që shumë fëmijë të përjetojnë shkollën jo si një hapësirë mundësie, por si një ambient përjashtues.

METODOLOGJIA E STUDIMIT

Metodat kërkimore janë mbledhja e të dhënave përmes burimeve parësore, intervistave gjysmë të strukturuar me prindërit e fëmijëve përfitues të projektit të zbatuar nga Roma Versitas Albania në kuadër të projektit Inclusive EduJobs. Janë zhvilluar 50 intervista me prindër dhe kujdestarë ligjorë, 15 nga të cilat kemi përdorur metodën e fokus grupit si kërkesë e mentorit për të zhvilluar një bisedë të hapur me prindër të cilët nuk të hapur për t'iu 'nënshtruar' një pyetësori, për të mbledhur opinione dhe dëshmi reale lidhur me barrierat dhe pengesat që fëmijët ndeshin në arsim e parë nga perspektiva e prindërve/kujdestarëve të intervistuar. Në studim, (a) shqyrtohen sfidat e natyrës sociale, ekonomike dhe kulturore si edhe trendi historik i pasimit të modelit të arsimit, rëndësisë dhe mundësive nga njëri brez në tjetrin. (b) Pikëpamja dhe aktualiteti i prindërve rom dhe egjiptian në këtë studim merr rëndësi të veçantë për të analizuar rrënjët e problemeve që krijojnë pengesa në ciklin e arsimit të fëmijëve rom dhe egjiptian. (c) Por mbi të gjitha, duke pasur një analizë sa praktike të gjithë spektrit të sfidave mund të kuptojmë më qartë nëse korniza e politikave dhe ligjeve adreson dhe mbulon të gjitha nevojat apo grupet e ndryshme, të ndara sipas nevojave, brenda pakicave rome dhe egjiptiane të cilat nuk duhen parë si një grup homogjen.

Një tjetër burim informacioni, i rëndësishëm për nga lloji, është edhe përvoja 10 vjeçare e organizatës Roma Versitas Albania e cila ka punuar nga afër me nxënës, studentë dhe prindër rom dhe egjiptian në të gjithë Shqipërinë duke ndërtuar një bazë informacioni të plotë dhe duke e njohur nga afër kontekstin social, ekonomik dhe kulturor të familjeve rome dhe egjiptiane, veçanërisht në fushën e arsimit.

HYRJE

SITUATA E PËRGJITHSHME E PAKICAVE KOMBËTARE ROME DHE EGJIPTIANE NË SHQIPËRI.

Në pesë vitet e fundit, situata e pakicave rome dhe egjiptiane në Shqipëri ka shënuar disa përparime në nivel politik dhe institucional, por sfidat strukturore dhe sociale mbeten të theksuara në fusha kyçe si arsimi, punësimi, strehimi dhe shëndetësia. Megjithëse fokusi i këtij studimi është arsimi, konkretisht arsimi para-universitar dhe për referencë është marrë VKM 666/2022, si edhe pozicioni, roli dhe këndvështrimi i prindërve të tyre, është me rëndësi të prezantojmë një përmbledhje të situatës së përgjithshme në disa fusha kryesore.

Përkundër përpjekjeve për përmirësimin e aksesit në arsim, pakicat kombëtare rome dhe egjiptiane vazhdojnë të përballen me pengesa të konsiderueshme. Raporti i Komisionit Evropian për vitin 2024 thekson se segregimi në shkolla mbetet një problem, dhe përfshirja në arsimin para universitar është ende e ulët. Shkalla e braktisjes së shkollës është ende e konsiderueshme, veçanërisht në zonat rurale dhe në lagjet e varfra urbane. Megjithëse janë ndërmarrë masa për të përmirësuar aksesin në arsim, si përjashtimi nga tarifat për ndjekjen e arsimit parashkollor dhe ofrimi i mbështetjes për regjistrimin në shkollë për fëmijët e kthyer nga emigrimi, zbatimi i këtyre masave përballat me sfida, përfshirë mungesën e burimeve të mjaftueshme dhe nevojën për koordinim më të mirë ndërmjet institucioneve.

Normat e punësimit për komunitetet rome dhe egjiptiane në Shqipëri vijojnë të jenë ndjeshëm më të ulëta se mesatarja kombëtare. Shumë individë nga këto komunitete punojnë në sektorin informal, pa kontrata të rregullta dhe pa përfitime sociale. Sipas Raportit të Komisionit Evropian për Shqipërinë (2024), pjesëmarrja në tregun e punës “mbetet shumë e ulët” për romët dhe egjiptianët, ndërsa integrimi përmes shërbimeve publike të punësimit është minimal (European Commission, 2024)¹. Gratë mbeten veçanërisht të prekura: norma e papunësisë për gratë rome arrin në 62%, krahasuar me 51% për burrat romë, ndërsa për gratë egjiptiane raportohet të jetë rreth 73%, bazuar në vlerësime të mëparshme të qëndrueshme në mungesë të përmirësimit të ndjeshëm në vitet e fundit (UN Albania, 2024; UNDP & World Bank, 2013)²³. Shkalla e përfshirjes përmes Zyrave të Punësimit është gjithashtu e ulët – vetëm 2.7% e anëtarëve të këtyre komuniteteve janë

¹ European Commission. (2024). *Albania 2024 Report*. Retrieved from <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>

² UN Albania. (2024). *Progress Report: Empowering Roma and Egyptian Women and Youth*. Retrieved from <https://albania.un.org>

³ UNDP & World Bank. (2013). *Roma and Egyptians in Albania: A Socio-demographic and Economic Profile based on the 2011 Census*. Retrieved from <https://www.undp.org>

përfshirë në punësim përmes kanaleve zyrtare (INA Media, 2023)⁴. Kjo situatë reflekton ndërthurjen e faktorëve si diskriminimi strukturor, mungesa e përgatitjes profesionale dhe barriera gjuhësore e kulturore, duke thelluar hendekun e pabarazisë në tregun e punës.

Komunitetet rome dhe egjiptiane përqendrohen shpesh në vendbanime informale dhe banesa të papërshtatshme, pa tituj prone apo dokumentacion zyrtar, gjë që i ndëshkon me paqëndrueshmëri dhe rrezik dëbimi. Sipas studimit të ERGO Network (2023), shumë familje jetojnë në ndërtesa të papërfunduara, baraka apo objekte ish-shtetërore, me mungesë të theksuar të ujit të pastër, kanalizimeve, ngrohjes dhe izolimit, çka shkakton ekspozim ndaj lagështirës dhe kushteve ekstreme klimatike

Raporti i BE-së për Shqipërinë (2024) thekson se zbatimi i Planit Kombëtar 2021–2025 është i dobët në fushën e strehimit dhe se pavarësisht parashikimeve ligjore për strehim social (ku përfshihet subvencionimi i qirasë dhe programi i banesave sociale), përfituesit realë midis romëve dhe egjiptianëve mbeten shumë të pakët. Sipas ekspertëve të Komitetit për të Drejtat Ekonomike, Sociale e Kulturore (CESCR) në Gjenevë, gjatë vitit 2023 u rinovuan vetëm 17 shtëpi për këtë pakicë dhe u ofruan qira sociale me mbulim deri në 80% të kostos, por nevojiten investime më të mëdha dhe përmirësim të efikasitetit për të adresuar nevojat e mëdha për strehim.

Aksesimi i anëtarëve të pakicave rome dhe egjiptiane në shërbimet shëndetësore mbetet i kufizuar nga mungesa e sigurimit shëndetësor, kostot e larta dhe diskriminimi në institucionet mjekësore. Studimi “Access to healthcare services among vulnerable groups in Albania” (2024) thekson se pacientët romë dhe egjiptianë përballen me sjellje armiqësore dhe mosrespektim gjatë vizitave, ndërsa infrastrukturat e largëta urbane-sigurimi ndikojnë negativisht në besimin tek mjekët. Për më tepër, Minority Rights Group vë në dukje se këto dy komunitete historikisht përjashtoheshin nga mbrojtja ligjore e minoriteteve, çka vonoi sigurimin e mbështetjes institucionale për qasje të barabartë në shëndetësi

Raporti i Shteteve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut (2023) konfirmon se kanë ekzistuar ankesa konkrete për diskriminim në shërbimet shëndetësore, duke përfshirë refuzim të trajtimit ose vonesa në pranim në spitale publike për anëtarë të këtyre komuniteteve. Kjo mungesë akses-i pasqyron pasojat e përjashtimit social-kulturor dhe ekonomik, duke rrezikuar shëndetin afatgjatë dhe mirëqenien e familjeve rome dhe egjiptiane.

Përfaqësimi i romëve dhe egjiptianëve në institucionet vendimmarrëse mbetet i kufizuar. Pavarësisht përpjekjeve për të rritur përfshirjen e tyre në proceset politike

⁴ INA Media. (2023, August). *Përfshirja e romëve dhe egjiptianëve në punësim: Pak përpjekje, pak rezultate*. Retrieved from <https://www.informim.al>

dhe sociale, këto komunitete ende përballen me përjashtim dhe mungesë të zërit në vendimmarrje. Kjo mungesë përfaqësimi ndikon negativisht në aftësinë e tyre për të ndikuar në politikat që prekin jetën e tyre të përditshme.

Diskriminimi ndaj romëve dhe egjiptianëve është përhapur në të gjitha dimensionet e jetës së tyre. Nga shkolla te puna, strehimi e deri te kujdesi shëndetësor, duke nxitur një cikël të përherëshëm dëbimi social. Një vlerësim i UNDP-INSTAT tregon se 46% e romëve raportojnë përvojë diskriminimi kur kërkojnë punë, dhe 43% përjetojnë diskriminim gjatë trajtimit shëndetësor⁵.

Në arsim, studimi i Rrjetit ERGO (2014) dokumenton se mësuesit shpesh ushqejnë përjashtimin përmes segregimit, gjuhës ofenduese dhe dhënies së notave më të ulëta për nxënësit romë e egjiptianë, ndërsa bashkëmoshatarët i bullizojnë ata për pamjen e veshjes apo mungesën e materialeve shkollore.

Kultivimi i paragjykimeve kulturore është gjithashtu i fuqishëm: siç evidenton një raport i UNICEF-it (2022), stigma sociale bazohet në mitin e “pastërtisë” dhe “përkatësisë etnike”, që e vendos romin në pozicion inferior, duke e bërë çdo përpjekje për integrim ndihet e dëmtuar e jo e mirëpritur

Në përmbledhje, ndërsa janë bërë përpjekje për të përmirësuar situatën e romëve dhe egjiptianëve në Shqipëri, sfidat mbeten të mëdha. Për të arritur përfshirje të plotë dhe të barabartë, është e nevojshme një angazhim i vazhdueshëm nga institucionet shtetërore, organizatat e shoqërisë civile dhe komunitetet lokale, duke siguruar që politikat dhe programet të jenë gjithëpërfshirëse dhe të orientuara drejt rezultateve të prekshme.

RËNDËSIA E ARSIMIMIT NË GRUPET E MARGJINALIZUARA ROME DHE EGJIPTIANE NË SHQIPËRI.

Arsimimi luan një rol thelbësor në përmirësimin e kushteve socio-ekonomike dhe integrimin e pakicave rome dhe egjiptiane në Shqipëri. Megjithatë, këto komunitete përballen me sfida të shumta në qasjen dhe përfshirjen në sistemin arsimor.

Arsimimi është një mjet i fuqishëm për të thyer ciklin e varfërisë dhe për të promovuar përfshirjen sociale. Studimet tregojnë se mungesa e arsimimit është një nga faktorët kryesorë që kontribuon në përjashtimin social dhe ekonomik të komuniteteve rome dhe egjiptiane në Shqipëri. Për shembull, një raport i Save the Children thekson se mungesa e arsimimit është një nga shkaqet kryesore të varfërisë dhe përjashtimit social për këto komunitete.

⁵ UNDP & INSTAT. (2011). *Roma and Egyptians in Albania: A socio-demographic and economic profile based on the 2011 census*.

Pavarësisht përpjekjeve për të përmirësuar aksesin në arsim, komunitetet rome dhe egjiptiane vazhdojnë të përballen me pengesa të konsiderueshme. Raporti i Komisionit Evropian për vitin 2024 thekson se segregimi në shkolla mbetet një problem, dhe përfshirja në arsimin para universitar është ende e ulët. Shkalla e braktisjes shkollë është e lartë, veçanërisht në zonat rurale dhe në lagjet e varfra urbane.

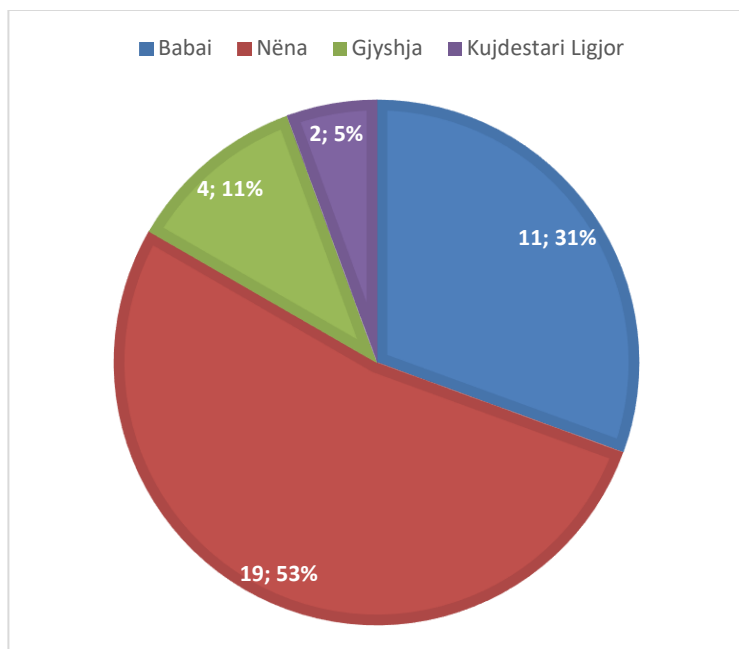
KORNIZA LIGJORE DHE POLITIKE NË FUSHËN E ARSIMIT.

1. **Plani Kombëtar i Veprimit për Barazi, Përfshirje dhe Pjesëmarrje 2021-2025**, është një iniciativë e Qeverisë së Shqipërisë, e hartuar nga Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale në bashkëpunim me institucione të tjera, organizata të shoqërisë civile dhe partnerë ndërkombëtarë. Ky plan synon të përmirësojë integrimin e komuniteteve rome dhe egjiptiane përmes masave konkrete në fusha si arsimi, punësimi, shëndetësia, strehimi, regjistrimi civil, mbrojtja sociale dhe lufta kundër diskriminimit. Ai përputhet me Kornizën Strategjike të BE-së për Barazi, Përfshirje dhe Pjesëmarrje të Romëve 2020–2030 dhe përfshin angazhime për rritjen e buxhetit publik për integrimin e këtyre komuniteteve, si dhe për krijimin e mekanizmave për përfshirjen e tyre në vendimmarrje. Në fushën e arsimit, plani synon të sigurojë një arsim cilësor, gjithëpërfshirës dhe të barabartë për romët dhe egjiptianët në të gjitha nivelet arsimore. Objektivat përfshijnë përfshirjen e 90% të fëmijëve romë në arsimin bazë dhe 50% në arsimin e mesëm, si dhe përfshirjen e historisë dhe kulturës rome në kurrikulën mësimore.
2. **Deklarata e Poznanit**, e miratuar më 5 korrik 2019 nga liderët e vendeve të Ballkanit Perëndimor në kuadër të Procesit të Berlinit, përfaqëson një angazhim të rëndësishëm për integrimin e plotë të komuniteteve rome dhe egjiptiane në shoqëritë e tyre përkatëse. Në fushën e arsimit, deklarata synon të rrisë normat e regjistrimit dhe përfundimit të arsimit fillor për të rinjtë romë në 90%, si dhe të arrijë një normë prej 50% në arsimin e mesëm. Për të arritur këto objektiva, vendet nënshkruese janë zotuar të përmirësojnë cilësinë e shërbimeve arsimore në lagjet rome, të sigurojnë akses efektiv dhe të barabartë për fëmijët romë në sistemin arsimor të zakonshëm, përfshirë arsimin parashkollor, dhe të sigurojnë që të gjithë fëmijët të përfundojnë arsimin e detyrueshëm . Gjithashtu, është theksuar rëndësia e përfshirjes së historisë dhe kulturës rome në kurrikulën shkollore, për të luftuar diskriminimin dhe për të promovuar një kuptim më të mirë të kontributit të tyre në shoqëri.
3. **Seminaret EU–Roma** janë organizuar si një seri takimesh politike mes institucioneve shqiptare dhe përfaqësuesve të Bashkimit Evropian, me qëllim nxitjen e politikave më efektive dhe gjithëpërfshirëse për integrimin e komuniteteve rome dhe egjiptiane në Shqipëri. Këto seminare janë zhvilluar në kuadër të angazhimeve që Shqipëria ka marrë si vend kandidat për në BE, dhe përfaqësojnë një formë të drejtpërdrejtë të bashkëpunimit dhe monitorimit ndërkombëtar mbi progresin dhe sfidat në këtë fushë. **Seminari i Katërt (2018)** vlerësoi progresin në fusha kyçe si arsimi, punësimi, shëndetësia dhe strehimi. U

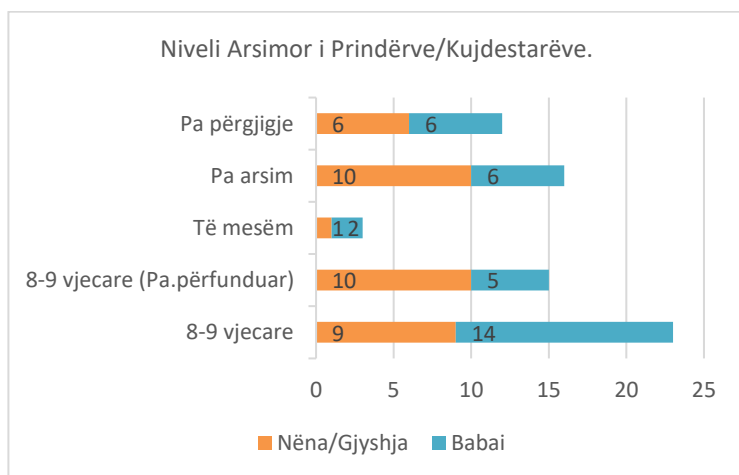
nënvizuan sfida të tilla si shkalla e lartë e përjashtimit nga arsimi, mungesa e përfshirjes së historisë dhe kulturës rome në kurrikulën shkollore, dhe nevoja për më shumë mbështetje për familjet dhe komunitetet përmes ndërmjetësuesve arsimorë dhe trajnimit të mësuesve. Rekomandimet që dolën nga ky seminar ndihmuan në hartimin e Planit Kombëtar të Veprimit 2021–2025. **Seminari i Pestë (2021)**, i organizuar në Tiranë, prezantoi Strategjinë dhe Planin e ri Kombëtar për Barazi, Përfshirje dhe Pjesëmarrje të Romëve dhe Egjiptianëve 2021–2025. Ky seminar u zhvillua në kuadër të angazhimeve të Deklaratës së Poznanit dhe përfshiu diskutime mbi mënyrat e zbatimit të strategjisë në gjashtë fusha të rëndësishme: arsimi, punësimi, strehimi, shëndetësia, regjistrimi civil dhe diskriminimi. U theksua nevoja për koordinim më të mirë ndërinstitutional dhe për përfshirjen aktive të komuniteteve në procesin e vendimmarrjes. Në tërësi, këto seminare kanë kontribuar në rritjen e vëmendjes ndaj integritit të komuniteteve rome dhe egjiptiane, duke nxitur reforma dhe politika më të qëndrueshme. Megjithatë, raportet vazhdojnë të tregojnë për sfida të mëdha në terren, duke kërkuar një përkushtim të vazhdueshëm dhe mbikëqyrje efektive në zbatim.

4. Politikat në fushën e arsimit para-universitar. **VKM-së Nr. 666, datë 10.10.2019, “Për Kuotat Financiare të Ushqimit në Mensa e Konvikte dhe Përcaktimin e Kritereve për Përfitimin e Bursave e Të Pagesave për Nxënësit e Arsimit Para universitar në Institucionet Arsimore Publike”**, i ndryshuar me VKM nr. 511 , datë 27.07.2022 “Për disa ndryshime dhe shtesa në Vendimin nr. 666 , datë 10.10.2019 të Këshillit të Ministrave “Për kuotat financiare të Ushqimit në mensa e konvikte dhe përcaktimin e kritereve për përfitimin e bursave e të pagesave për nxënësit e arsimit para universitar në institucionet arsimore publike”, të ndryshuar.

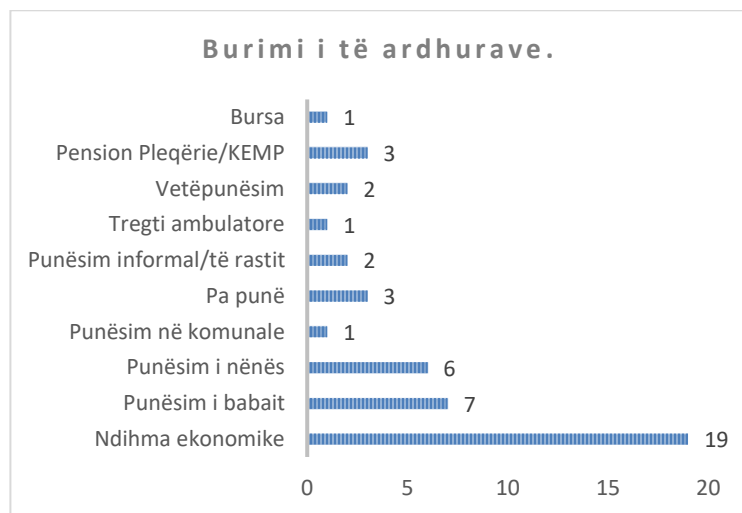
TË DHËNA TË PËRGJITHSHME NGA STUDIMI.

Studimi u zhvilluar përmes intervistave me 50 prindër dhe kujdestarë, pjesëtarë të pakicave romë dhe egjiptiane në Tiranë. Një pjesë e pjesë e intervistave janë zhvilluar në grup për shkak të kërkesës së mentorit me arsyetimin se do të ishte më produktive realizimi i pyetësorit me teknikën e fokus grupit. Sikurse vihet re, pjesa më e madhe e të intervistuarave janë nënat, gjë që tregon një rol më aktiv në detyra brenda shtëpisë përfshirë edhe kujdesin ndaj fëmijëve. Megjithatë, një pjesë e mirë e pjesëmarrësve, rreth 1/3 janë baballarë, e cila tregon se stereotipat gjinore nuk predominuese brenda familjeve romë. Gjithsesi, ky tregues duhet marrë me rezerva.

Niveli arsimor i prindërve romë dhe egjiptian të intervistuar në këtë studim paraqitet sipas grafikut në të majtë. vihet re nivel shumë i ulët në arsimin formal të detyrueshëm dhe një numër i papërfillshëm 3/35 pohojnë se kanë kryer arsimin e mesëm nga të cilët 2 burra dhe 1 grua. e gjithë panorama e nivelit arsimor formal hedh dritë edhe mbi mundësitë e

kufizuara që kanë prindërit rom dhe egjiptian në ndjekjen dhe përfshirjen në procesin mësimor të fëmijëve të tyre.

Siç do të vihet re edhe në vazhdim, një ndër sfidat dhe pengesat kryesore të identifikuar nga pjesa dërrmuese e prindërve rom dhe egjiptian është mungesa e të ardhurave, pamundësia ekonomike dhe paqëndrueshmëria ekonomike. Edhe në rastin e prindërve të punësuar, del në pah mungesa e të ardhurave të mjaftueshme gjë e cila sugjeron edhe në vështirësi reale dhe konkrete në mbështetjen e procesit arsimor të fëmijës.

PËRSHTYPJA E PRINDËRVE RRETH CILËSISË SË ARSIMIT.

PËRSHKRUAJ QËNDRIMIN/MOTIVIMIN E FËMIJËS/VE TUAJ NË SHKOLLË.

Në përgjigje të pyetjes “Përshkruaj qëndrimin/motivimin e fëmijës tuaj në shkollë”, shumica e prindërve nga pakicat kombëtare rome dhe egjiptiane në Tiranë janë shprehur në mënyrë shumë të shkurtër dhe të përgjithshme. Shprehje të tilla si “shkon me qejf”, “ndihet mirë”, “është entuziast” apo “nuk bën mungesa” u përsëritën në mënyrë të zakonshme, duke treguar një perceptim më shumë formal se sa përmbajtësor të përvojës shkollore të fëmijës. Vetëm disa prindër përmendin se fëmija ka raste kur nuk ka dëshirë të shkojë në shkollë, se mezi çohet nga gjumi, apo që është i/e motivuar por përballet me kufizime ekonomike. Këto përjashtime përbëjnë shembuj të rrallë të vetëdijes mbi ndikimin e faktorëve socialë dhe emocionalë në përfshirjen e fëmijës në arsim.

Megjithatë, prania e përgjigjeve të paqarta si “po” ose fare pa përgjigje, si dhe mungesa e shpjegimeve konkrete, dëshmojnë për një nivel të kufizuar të ndërgjegjësimit dhe reflektimit nga ana e prindërve mbi rolin dhe përjetimin/ve e fëmijës/ve në shkollë. Kjo tregon jo vetëm një përfshirje të ulët në procesin arsimor, por ndoshta edhe vështirësi në të kuptuarit e plotë

të pyetjes apo mungesë të njohurive për ta artikuluar qëndrimin e fëmijës në mënyrë më të strukturuar.

Në tërësi, të dhënat sugjerojnë se shumë prej prindërve e shohin shkollën si një detyrim praktik deri në një farë masë apo niveli, më shumë sesa një hapësirë zhvillimi për fëmijët e tyre, çka kërkon reflektim më të thelluar në raport me mënyrat se si përfshihen apo nuk përfshihen ata në mbështetjen e arsimit të fëmijës.

A KA PASUR NEVOJË TË NDRYSHOJË SHKOLLË? (PYETJA LIDHET ME NEVOJËN SI PASOJË E PËRJETIMIT TË TRAJTIMIT TË DIFERENCUAR NEGATIV NË SHKOLLË PËR SHKAK TË MJEDISIT ARMIQËSOR, BULLIZMIT, RACIZMIT DHE/OSE DISKRIMINIMIT).

Pjesa më e madhe e prindërve janë përgjigjur me “jo”, duke pohuar se fëmijët e tyre nuk kanë pasur nevojë të ndërrojnë shkollë. Vetëm disa raste përmendin ndërrimin e shkollës për arsye specifike si bullizmi apo zhvendosja e banesës. **Në dy raste, prindërit përmendin shprehimisht bullizmin si arsye, dhe në një rast tjetër, është përmendur racizmi dhe dhuna.** Disa të tjerë janë shprehur se kanë ndërruar shkollë, por kjo ka ndodhur për arsye të zhvendosjes fizike, pa lidhje me përvoja negative në shkollë. Një përgjigje e vetme përmend “*paragjykimet*” si arsye për ndryshimin e shkollës.

Ndërsa përgjigjet për këtë pyetje janë të qarta në formë (Po/Jo), ato ngrenë disa çështje të rëndësishme për interpretim dhe reflektim. Në radhë të parë, vetë mënyra e përgjigjeve sugjeron që një pjesë e prindërve mund **të mos e kenë kuptuar plotësisht pyetjen**, duke e interpretuar si një pyetje teknike mbi transferimin shkollor për arsye logjistike (si zhvendosja e banesës, ndërrimi i banesës me qira apo arsye të tjera), dhe jo si një pyetje mbi nevojën për të mbrojtur fëmijën nga situata problematike në shkollë si bullizmi, racizmi apo diskriminimi.

Megjithëse vetëm pak prindër përmendin drejtpërdrejt përvojat negative si arsye për ndërrim shkolle, **fakti që në pyetjet e mëvonshme (siç paralajmërohet në vazhdim) do të përmendet bullizmi dhe diskriminimi në shkollë**, sugjeron një kontrast të dukshëm mes përvojës reale dhe reagimit institucional apo prindëror ndaj saj. Kjo mund të tregojë një mungesë njohurish për të identifikuar dhe adresuar raste të bullizmit për shkak të qëndrimeve armiqësore kundrejt grupeve të ndryshme nga shumica që i përkasin pakicave rome apo egjiptiane, dukjes së jashtme apo tipareve të tjera të perceptueshme si më inferiore, por edhe një mungesë të vetëdijes për të ndërmarrë veprime mbrojtëse, siç është ndërrimi i shkollës apo raportimi i ngjarjes.

Në këtë kontekst, lind një nevojë e qartë për të **rritur ndërgjegjësimin e prindërve rreth bullizmit, diskriminimit dhe racizmit në shkollë**, sidomos kur këto përvoja mund të kenë lidhje me përkatësinë etnike të fëmijëve. Mungesa e njohjes së këtyre fenomeneve nga ana

e prindërve mund të çojë në **nënvlerësimin e ndikimit të tyre mbi fëmijët**, dhe si pasojë, në mungesë mbështetjeje apo veprimi në kohë.

Kjo situatë thekson nevojën që prindërit të jenë **më të përfshirë në jetën shkollore të fëmijëve të tyre**, të komunikojnë më shpesh me mësuesit dhe institucionet arsimore, si dhe të kërkojnë informacion mbi të drejtat e fëmijës dhe mekanizmat e mbrojtjes nga bullizmi dhe diskriminimi. Vetëm në këtë mënyrë ata mund të ndihmojnë fëmijët të ndihen të sigurt, të mbështetur dhe të kenë një përvojë arsimore të barabartë dhe të denjë. Sigurisht, në këtë mënyrë mund të ndikojnë pozitivisht në përmirësimin e sistemit dhe mjedisit shkollor për fëmijët e tyre duke sfiduar dhe vënë në qendër të diskutimeve tematika të cilat ndodhin realisht por nuk trajtohen në dritën e duhur të mjeteve të ndërhyrjes institucionale duke bërë që të mbeten në hije si ngjarje sporadike, pa trajtuar rrënjët e thella të problemit.

A NDJENI SE FËMIJA JUAJ PO MERR MBËSHTETJE TË MJAFTUESHME NGA MËSUESIT?

Edhe pse shumica e prindërve shprehen se janë të kënaqur me mbështetjen që fëmija/ët i/e tyre marrin nga stafi pedagogjik, analizimi më i kujdesshëm i përgjigjeve zbulon disa shenja shqetësuese që nuk duhen anashkaluar. Në disa raste të izoluara, është përmendur mungesa e mbështetjes dhe, më alarmuesja, përkatësia etnike si arsye e trajtimit të pabarabartë. Kjo sugjeron se, për një pjesë të vogël të fëmijëve, diskriminimi në klasë është një realitet i heshtur, që prindërit e artikulojnë vetëm nëse pyetja e ngre drejtpërdrejt këtë mundësi. Përgjigjet janë në përgjithësi **shumë të shkurtra dhe të përgjithshme**, dhe në shumë raste mungon një reflektim real mbi natyrën e mbështetjes që fëmijët marrin. Prindërit që thonë “po” nuk japin shpesh detaje konkrete që ta ilustrojnë këtë mbështetje – çka mund të tregojë **një perceptim të përgjithshëm, por jo domosdoshmërisht të bazuar në fakte ose në një përfshirje aktive** në jetën shkollore të fëmijës.

Ky lloj qëndrimi pasiv ose përgjithësues mund të jetë rezultat i:

- **Mungesës së informacionit të saktë** nga ana e prindërve për të ditur se çfarë përbën një mbështetje e mirë pedagogjike për fëmijën;
- **Vështirësive në komunikimin me shkollën** apo mësuesit;
- Ose një **besimi të verbër ndaj institucionit**, që i pengon të vënë në dyshim mungesën e mundshme të vëmendjes ndaj fëmijëve të tyre.
- Nuk përjashtohet mundësia e neglizhencës dhe tjetërsimit të rëndësisë që ka përfshirja e prindërve në procesin e arsimit të fëmijëve të tyre që duhet shtruar dhe kombinuar me bashkëpunimin me institucionin arsimor.

Në këtë kuptim, del në pah **nevoja për ndërgjegjësim më të madh të prindërve mbi të drejtat dhe nevojat arsimore të fëmijëve të tyre**, si dhe për të ndërtuar **ura më të forta**

bashkëpunimi mes shkollës dhe familjes, sidomos në komunitete që shpesh ndihen të marginalizuara si ai rom dhe egjiptian.

PENGESAT NË QASJEN NË ARSIM

CILAT JANË PENGESAT NË ARSIM?

Kjo pyetje nxjerr në pah një tablo të ndarë midis atyre prindërve që janë të vetëdijshëm për pengesat sistematike në arsim, dhe atyre që ose nuk i perceptojnë ato, ose nuk janë të informuar mjaftueshëm për t'i identifikuar dhe emërtuar.

Fakti që një pjesë e mirë e prindërve përmendin **diskriminimin, keqkuptimet kulturore dhe segregimin**, është tregues i qartë se **përkatësia etnike vijon të jetë një burim real vështirësish për fëmijët në mjediset shkollore**. Në mënyrë domethënëse, këto shqetësime janë artikuluar nga disa prindër në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të vetëdijshme; për shembull, kur përmendet bullizmi, racizmi apo ndarja e klasave sipas përkatësisë.

Nga ana tjetër, grupi i prindërve që janë përgjigjur thjesht me “jo” ose “nuk ka pengesa”, pa asnjë reflektim apo koment shtesë, ngre disa pikëpyetje serioze:

- A janë ata të painformuar për realitetin e përditshëm apo shumësinë e realiteteve të episodike që fëmijët e tyre përballen në mjedisin shkollos dhe brenda klasës mësimore?
- A ka mungesë komunikimi midis prindërve dhe fëmijëve për çështje delikate si bullizmi apo diskriminimi (Shënim: *Sigurisht, përgjigja e kësaj pyetje fatkeqësisht është e qartë dhe e ditur, niveli arsimor i prindërve rom dhe egjiptian, paçka se kanë dijeni të përgjithshme dhe përvoja të prekshme negative rreth ndikimit të diskriminimit dhe racizmit në jetët e tyre, mbetet ende larg shkëmbimi i bisedave praktike dhe me gjuhë të thjeshtë ndërmjet fëmijëve dhe prindërve për shkak të mungesës së artikulimit të fenomenit apo në disa raste edhe mungesës së besimit që ndërhyrja e prindërve në të tilla tema mund të sjellë ndryshime të prekshme tek fëmijët e tyre, përkundrazi arsyetimi i thjeshtë i prindërve mund të shkojë deri tek mendimi se duke mos i trajtuar këto tema mbrojnë fëmijët e tyre dhe i mbajnë larg tyre. Në një farë mase, një shmangie e sikletshme por e nevojshme nga problemi?*)
- A është ky rezultat i një mosbesimi ose frike për të artikuluar përjetimet reale në një mënyrë të hapur?

Një tjetër mundësi është që prindërit **nuk e kanë kuptuar saktësisht pyetjen ose nuk e kanë lidhur atë me përvoja të përditshme të fëmijës**, për shkak të një distancimi emocional apo angazhimi të ulët në procesin arsimor. Prania e përgjigjeve si “*në fillim kishte pengesa gjuhësore, por më pas u mësuan*” tregon edhe një **prirje për normalizim të vështirësive**, në vend që ato të trajtohen si çështje që kërkojnë ndërhyrje dhe përkrahje institucionale.

Kjo pyetje ilustron më së miri **ndarjen mes prindërve të ndërgjegjshëm dhe atyre pasivë**. Ajo vë në dukje domosdoshmërinë për:

- **Fuqizimin e prindërve për të njohur dhe adresuar pengesat që lidhen me përkatësinë etnike, kulturore, sociale dhe gjuhësore.**
- **Ngritjen e vetëdijes për diskriminimin dhe format e fshehta të përjashtimit që ndodhin në mënyrë të zakonshme në shkolla.**
- **Krijimin e hapësirave të besueshme dhe të qasshme komunikimi** ndërmjet shkollës dhe familjes, për të ndihmuar prindërit të vëzhgojnë dhe kuptojnë më mirë jetën e fëmijëve të tyre në arsim.

Pa këtë ndërgjegjësim dhe bashkëpunim, shumë nga pengesat strukturore në arsim do të mbeten të padukshme dhe të pa adresuara, madje edhe për vetë ata që i përjetojnë më shumë.

SI NDIKON SITUATA EKONOMIKE E FAMILJES TUAJ NË ARSIMIMIN E FËMIJËVE?

Pjesa më e madhe e prindërve të intervistuar e çmojnë situatën e vështirë ekonomike si një **pengesë reale dhe e vazhdueshme në arsimimin e fëmijëve të tyre**. Termat më të përdorur janë “*ndikon shumë*”, “*pamundësi*”, “*mezi ia dalim*”, “*me borxhe*”, “*kushtojnë çantat*”, “*me ndihmë ekonomike*”, “*nuk mjafton*”, “*shtyjmë nga zori*”. Këto tregojnë qartë se **kostoja e arsimimit**, qoftë për mjete shkollore, veshje, apo aktivitete të tjera ndihmëse, **është barrë e madhe për familjet rome dhe egjiptiane, veçanërisht ndër grupet më të marginalizuara ekonomikisht**.

Megjithatë, ka edhe disa prindër që shprehen se, pavarësisht vështirësive, **mundohen të plotësojnë nevojat**: “*ja plotësojmë të gjitha*”, “*nuk i mungon gjë*”, “*e ndihmon shkolla dhe shoqata*”, apo “*me aq sa kemi mundohemi*”. Këto përgjigje nuk mohojnë ndikimin e vështirësive ekonomike, por tregojnë një **përpjekje të vetëdijshme për të mos i lënë fëmijët të privuar nga procesi mësimor**.

Kjo pyetje nxjerr në pah me shumë qartësi një nga dimensionet më kritike të përjashtimit social që përjetojnë familjet nga komunitetet rome dhe egjiptiane: **varfëria si pengesë sistemike për përfshirjen e barabartë në arsim**. Për më tepër, në listën e faktorëve ndikues në trajtim të pabarabartë siç parashikohet në ligjin Nr. 10 221/2010 ‘Për Mbrojtjen nga Diskriminimi’, varfëria, statusi social dhe ai ekonomik përbëjnë terren për sjellje diskriminuese apo shënjestrim për të dalluar dhe diskriminuar një grup nga një tjetër, apo një individ nga një tjetër.

Në thelb të përgjigjeve qëndron **ndjenja e përhershme e mungesës**: mungesë mundësish, mjeteve, përkrahjes, dhe ndonjëherë edhe shprese. Prindërit flasin me sinqeritet për përpjekjet e tyre për të përballuar fillimin e vitit shkollor, për të blerë çanta, libra apo veshje – elementë të domosdoshëm këto për përfshirjen e plotë të një fëmije në arsim, por që për ta janë të kushtueshme dhe shpesh të paarritshme pa ndihmë të jashtme.

Një aspekt interesant është se **në shumë përgjigje haset fjala “mundohemi”** – që dëshmon për një **vullnet të prindërve për të bërë më të mirën që munden**, por edhe për një **vetëdije të qartë që kufizimet ekonomike janë reale dhe ndikojnë direkt te mirëqenia dhe përparimi arsimor i fëmijëve**.

Gjithashtu, disa përgjigje përmendin me mirënjohje ndihmën e marrë nga **shoqatat apo shkolla**, çka nënvizon **rolin e aktorëve të jashtëm në kompensimin e pabarazive sociale**, por kjo mbështetje shihet më shumë si përjashtim sesa si normë dhe gjykuar nga panorama e përgjithshme e situatës në terren është sporadike, shpesh herë e pamjaftueshme dhe jo sistemike.

Ndërkohë, rastet kur prindërit thonë se *“nuk i mungon gjë”* ose *“nuk ndikon”*, edhe pse janë pakicë, mund të pasqyrojnë ose **përpjekje për të ruajtur dinjitetin**, ose **mungesë reflektimi të plotë mbi ndikimin indirekt të varfërisë**, si p.sh. pamundësia për kurse shtesë, pjesëmarrje në aktivitete jashtëshkollore apo pajisje digjitale.

Ky grup përgjigjesh dëshmon se **situata ekonomike mbetet një ndër faktorët më të rëndësishëm që kushtëzojnë dhe kufizojnë qasjen cilësore të fëmijëve në arsim**. Jo vetëm në aspektin material, por edhe në ndjenjën e përjashtimit dhe pabarazisë që mund të zhvillojë fëmija në raport me bashkëmoshatarët e tij.

Në këtë kuptim, është thelbësore që të merren parasysh një seri masash dhe veprimesh të cilat mund të zbusin situatën progresivisht deri në arritjen e një situatë optimale:

- Politikat arsimore të shoqërohen me masa sociale mbështetëse për familjet në nevojë-Në këtë rast duhet të udhëhiqen gjithnjë nën parimin ose modelin e bëj më mirë dhe/ose më shumë duke shkuar kah monitorimit dhe matjes së trendit progresivisht;
- Shkollat të ofrojnë mjete dhe ndihmë për fëmijët që vijnë nga shtresat më të marginalizuara;
- Prindërit të angazhohen më shumë për të kërkuar dhe shfrytëzuar mbështetjet e mundshme, si dhe të inkurajohen të kërkojnë ndihmë pa ndjerë ndrojtje apo faj-Rol mjaft me rëndësi është përfshirja aktive e shoqatave që veprojnë në fushën e arsimit dhe marrëdhëniet që ndërtojnë me donatorë të mundshëm për t'i orientuar drejt

investimit në projekte të cilat angazhojnë prindërit dhe fuqizojnë rolin e tyre në raport me arsimimin e fëmijëve.

A KA POLITIKA, MASA OSE NDËRHYRJE QË JU MENDONI SE NDIKOJNË NEGATIVISHT NË AFTËSINË E FËMIJËS TUAJ PËR TË MËSUAR?

Përgjigjet e kësaj pyetjeje zbulojnë një **mospërputhje të qartë mes realitetit objektiv dhe vetëdijes prindërore mbi faktorët sistematikë që ndikojnë në cilësinë e arsimit për fëmijët e tyre**. Në një shoqëri ku diskriminimi, mungesa e përfshirjes, përjashtimi social, apo politikat jo-përfituese janë fenomene të përmendura në përgjigje të pyetjeve të mëparshme, është e habitshme që në këtë rast shumica e prindërve deklarojnë se nuk shohin asgjë që ndikon negativisht.

Kjo na çon te dy interpretime kryesore:

1. **Mungesë e kuptimit të pyetjes:** Prindërit mund të mos kenë pasur qartësi mbi çfarë nënkupton pyetja me “politika” ose “masa”, megjithëse gjuha teknike është përshtatur në atë praktike – duke i perceptuar ato si çështje teknike dhe të largëta, jo si aspekte që prekin jetën konkrete të fëmijës në shkollë.
2. **Mungesë ndërgjegjësimi dhe informacioni:** Prindërit duket se nuk kanë mjaftueshëm njohuri mbi mënyrën se si funksionojnë mekanizmat arsimorë dhe vendimmarrja publike – prandaj edhe nuk kanë zhvilluar një mendim kritik, për kaq sa i lejon formimi dhe përvoja e tyre praktike, mbi ndikimin që politikat arsimore mund të kenë në përfshirjen e fëmijës së tyre. Shprehje si “*nuk e di*”, “*nuk jam e sigurt*”, apo “*asgjë*” dëshmojnë për një **pasivitet në informacion**, që i bën prindërit më pak të aftë për të mbrojtur të drejtat arsimore të fëmijëve të tyre, më pak të përfshirë dhe më të përjashtuar.

Edhe përgjigjet që janë më kritike, si “*mos të na diskriminojnë*”, mbeten të izoluara dhe të pasqaruara më tej, duke treguar **mungesë të hapësirës për diskutim të thelluar dhe të informuar, sigurisht për kaq sa lejojnë rrethanat, informacioni dhe vetëdija e informuar**, mbi ndikimin e strukturave politike në jetën arsimore të komuniteteve rome edhe egjiptiane, të cilat shkojnë përtej grupit të intervistuar duke supozuar se kampioni i marrë në studim është më pranë informacionit dhe mundësive që mund të ofrojnë kryeqyteti i Shqipërisë. Situata mund të paraqitet disa herë më shqetësuese në bashki dhe zona më periferike për nga rëndësia dhe infrastruktura informative.

Më tej akoma, përgjigjet e kësaj pyetjeje zbulojnë detaje interesante, **shumë prindër nuk janë të ndërgjegjshëm për ndikimin që politikat publike dhe institucionale kanë mbi jetën arsimore të fëmijëve të tyre**. Kjo mungesë njohurie ose reflektimi e bën më të vështirë ndërtimin e një kulture të përgjegjësisë qytetare dhe pjesëmarrjes në proceset që prekin drejtpërdrejt të ardhmen e fëmijëve të tyre.

Në këtë kontekst, është e domosdoshme që të punohet konkretisht dhe me indikatorë të matshëm sipas sugjerimeve më poshtë:

- Prindërit të **ekspozohen me informacione të thjeshta dhe të qarta** mbi të drejtat e tyre dhe të fëmijëve në sistemin arsimor;
- **Shkollat, OJF-të dhe institucionet publike** të krijojnë kanale për edukimin qytetar të prindërve, sipas nevojave dhe sfondit kulturor, social dhe ekonomik që mund të kenë, mbi ndikimin e politikave në arsim;
- Të zhvillohet **kapaciteti kritik** i komuniteteve, për kaq sa është e mundur duke e përshtatur infrastrukturën e informacionit në nivelin e grupeve më të marginalizuara, për të artikuluar dhe adresuar nevojat e tyre në raport me shtetin dhe institucionet arsimore.

SISTEMI I MBËSHTETJES

CILI ËSHTË ROLI I FAMILJES DHE PJESËTARËVE TË KOMUNITETIT OSE TË AFËRMVE NË MBËSHTETJE TË EDUKIMIT TË FËMIJËS TUAJ?

Përgjigjet e dhëna për këtë pyetje janë shumë të shpërndara dhe të pabarabarta në nivel cilësor. Vetëm një pjesë e vogël e prindërve janë përgjigjur në mënyrë të qartë dhe të kuptueshme, duke theksuar:

- **Mbështetje aktive nga vetë prindi** (“*Mundohem ta mbështes*”, “*E mbështes shumë*”, “*E nxisim që të bëhet doktoreshë*”).
- **Dëshira për arritje të fëmijës** (“*Do të bëhet doktoreshë*”, “*Dëshirojmë që të bëhet një doktoreshë*”), edhe pse këto nuk e përqendrojnë drejtpërdrejt përgjigjen te roli i familjes apo komunitetit, por te synimi i fëmijës.

Disa prindër shprehen se **nuk kanë shumë mbështetje nga komuniteti**, ose se **ka pak rol aktiv nga të afërmit**, ndërsa një pjesë e madhe e përgjigjeve janë:

- **Pa përgjigje;**
- **Përgjigje konfuze** ose jashtë teme (p.sh., “*ata e dinë*”, ose përmendja e profesioneve pa lidhje me pyetjen);
- **Jo – nuk ka mbështetje, pa u thelluar sado pak në kontekstin e përgjigjes së dhënë.**

Kjo pyetje evidenton më shumë se çdo tjetër një **mungesë të artikulimit të rolit të familjes dhe komunitetit** në mbështetjen e edukimit të fëmijës. Shumë prindër duket se:

- Ose nuk kanë një përfytyrim të qartë mbi këtë rol,
- Ose nuk ndihen të angazhuar si pjesë aktive në edukimin e fëmijës,
- Ose nuk dinë si të shprehin ndikimin që mund të kenë vetë apo të afërmit në arsimimin e fëmijës.

Përgjigjet që përqendrohen vetëm te dëshira për profesionin e ardhshëm të fëmijës (si “doktoreshë” apo “avokate”), ndonëse shprehin pritshmëri pozitive, **devijojnë nga thelbi i pyetjes** – që ishte mbi përkrahjen aktuale dhe të përditshme që i jepet fëmijës në procesin arsimor nga rrethi familjar e komunitar. Kjo tregon se për shumë prindër, **ideja e arritjes në të ardhmen mbizotëron mbi vetëdijen për mbështetjen konkrete që duhet të ofrojnë sot.**

Nga ana tjetër, mungesa e përmendjes së ndihmës nga komuniteti ose të afërmit sugjeron që **nuk ka një kulturë të fortë mbështetëse komunitare për arsimin brenda këtyre rrjeteve komunitare**, ose ajo nuk perceptohet si e tillë nga prindërit. Në rastet kur përmendet komuniteti, si për shembull “mund të ketë modele të suksesshme”, kjo shfaq

një **vetëdije për rolin potencial të figurave pozitive**, por jo domosdoshmërisht për ekzistencën e një sistemi real mbështetjeje. Shpesh herë, shoqatat e kanë ngritur nevojën për promovimin në publik dhe media të figurave frymëzuese nga pakicat romë dhe egjiptiane si forma për të rritur vetëdijen dhe krenarinë brenda komunitetit, luftuar dhe kundërshtuar stereotipat dhe paragjykimet si dhe më e rëndësishmja, përhapja e mesazhit dhe mund t'ia dalim nëse kushtet janë të favorshme.

Kjo pyetje dëshmon për **mungesë të një përkufizimi të qartë dhe funksional të rolit të familjes dhe komunitetit në edukimin e fëmijës**. Shumë prindër ose nuk janë të përfshirë, ose nuk kanë mjetet për të reflektuar mbi këtë përfshirje.

Duhet bërë një diferencim ndërmjet metodave të mbledhjes së të dhënave të cilat rrafshi teorik i trajton duke nxjerrë në hap avantazhet dhe dobësitë e njëres metode nga tjetra. Sikurse, është bërë e ditur më lart, rreth 15 prindër kanë marrë pjesë në fokus grup, me të cilët është zhvilluar një bisedë më e hapur dhe e ndërthurur me metoda më pak formale për të arritur tek pyetjet konkrete. Siç edhe pritej, cilësia e përgjigjeve ishte më e mirë, megjithëse rezultati i njëjtë me rekomandimet që hedhin dritë për më shumë punë dhe angazhim me komunitetin e prindërve të fëmijëve romë edhe egjiptian në Tiranë.

Disa nga prindërit, megjithëse me nivel të ulët të arsimit formal, manifestojnë mbështetje të sigurtë karshi fëmijëve të tyre dhe shpresojnë se niveli i tyre arsimor do të tejkalojë përvojën e tyre, për të cilën shprehen se nëse rrethanat do të ishin ndryshe dhe mbështetëse, do të ndiqnin një nivel arsimit i cili do t'i garantojnë një kualifikim profesional.

Pjesëmarrës në fokus grup ishin edhe disa prej fëmijëve, të cilët u pyetën pa praninë e prindërve me qëllim që të ndjeheshin sa më të lirshëm në diskutim. Ushtrimi se kush është model frymëzimi në jetën e tyre, të gjithë u shprehën se këto modele i gjejnë në familjet e tyre më të afërta, prindërit, motrat dhe vëllezërit dhe gjyshërit. Që pavarësisht, sipas tyre, nuk kanë nivele të larta të arsimit formal, janë mbështetësit dhe nxitësit kryesor. Gjithësesi, nxitja e tyre në arsim mbetet e vakët dhe e përgjithshme, e llojit që *fëmijët të marrin një arsim dhe të bëhen dikush në jetë*. Një nga nxënëset i kishte idetë e qarta, për t'u bërë infermiere. Kjo dëshirë buronte nga fakti se familjarë të saj të afërt ishin të mirë arsimuar dhe ushtronin profesione në fushën e mjekësisë dhe inxhinierisë. Një tregues i qartë se familja dhe komuniteti ku fëmijët rriten dhe ekspozohen ndaj modeleve të suksesshme ndikon në projeksionin e tyre në arsim dhe profesion.

Kjo tregon një nevojë për:

- Ndërtimin e një kulture të angazhimit familjar në procesin arsimor;
- Fuqizimin e rrjeteve komunitare që e shohin arsimin si vlerë kolektive dhe jo si barrë individuale;

- Ndërgjegjësimin e prindërve për rëndësinë e mbështetjes emocionale, praktike dhe motivuese që ata dhe rrethi i ngushtë familjar mund të ofrojnë.

Përndryshe, arritjet e fëmijëve mund të mbeten thjesht në nivel dëshire, pa u shoqëruar me mbështetjen konkrete që është thelbësore për realizimin e tyre.

A KA DISA BURIME QË JANË TË DISPONUESHME PËR TË NDIHMUAR ARSIMIMIN E FËMIJËS TUAJ?

Nga një total prej **35 prindërisht**, janë përmendur burimet si më poshtë:

- **Libra falas** - përmendur nga **100% e prindërve** (35 raste)
- **Mësime mbështetëse / mësues mbështetës** – përmendur nga **18 prindër**, *(megjithëse, përgjigja ndaj kësaj pyetje lë vend për rezerva në kuptim që prindërit mbase nuk e kanë kuptuar masën e përkthyer si mësues mbështetës e cila i referohet për fëmijë me vështirësi në të nxënë, ku çuditërisht është zgjedhur si alternativë nga 18 prindër duke supozuar se e kanë keq interpretuar si masë)*
- **Programe pas shkolle / qendra komunitare / shoqata** – përmendur nga **15 prindër**
- **Mësime suplementare (after school)** – përmendur nga **7 prindër**
- **Të gjitha alternativat** – 1 rast (por me mospërputhje në përgjigje)

Përgjigjet tregojnë se masa më e njohur dhe më lehtësisht e identifikueshme dhe për rrjedhojë e aksesueshme nga prindërit është ofrimi i librave falas, i cili përmendet nga të gjithë pa përjashtim. Kjo është një masë konkrete, e dukshme dhe e lehtë për t'u perceptuar, çka dëshmon se ndihmat që janë materiale dhe të drejtpërdrejta janë më të kuptuara nga komuniteti. Njëkohësisht, mund të merret lehtësisht dhe si përgjigje apo indikator për nivelin e suksesit që ka ofrimi i librave falas për të gjithë ciklin arsimor para-universitar për fëmijët.

Nga ana tjetër, një përqindje më e vogël e prindërve përmendin mësuesin mbështetës dhe programet pas shkolle, të cilat janë masa të rëndësishme për fëmijët që kanë vështirësi në të nxënë apo që vijnë nga komunitete lehtësisht të cenueshëm nga faktorë socialë dhe ekonomikë dhe/ose të marginalizuar për shkak të pabarazive strukturore. Megjithatë, shumë prindër nuk i përmendin këto burime, gjë që sugjeron se nuk kanë dijeni të plotë për to, ose nuk i kanë përfituar konkretisht në shkollën e fëmijës së tyre. Po ashtu, mungesa e termave të qarta në disa përgjigje tregon një vetëdije të pjesshme dhe shpesh të pa artikuluar mirë mbi përfitimet në arsim.

Ky fenomen përforcon idenë që ka një hendek informacioni ndërmjet prindërve dhe politikave publike arsimore, dhe se prindërit nga komunitetet rome dhe egjiptiane nuk janë mjaftueshëm të ndërgjegjësuar për të drejtat që u takojnë fëmijëve të tyre në sistemin arsimor shqiptar.

Libra falas - Ligji Nr. 69/2012 “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, neni 61, përcakton të drejtën për përfitim të librave falas për nxënësit në arsimin bazë, veçanërisht për ata në nevojë.

Vendimi i Këshillit të Ministrave (VKM) Nr. 486, datë 18.07.2018, për “Përcaktimin e mënyrës së shpërndarjes së teksteve shkollore falas për nxënësit në arsimin bazë”.

Mësues mbështetës-E parashikuar në **Udhëzimin Nr. 26, datë 20.10.2014**, për “Organizimin e shërbimit të mësuesve mbështetës për nxënësit me nevoja të veçanta arsimore”. Mësuesit mbështetës janë të pranishëm veçanërisht për fëmijë me vështirësi në të nxënë apo me nevoja të veçanta zhvillimore.

Mësimet suplementare / after school / programe pas shkolle-Mështetur nga politika të ndryshme në nivel qendror dhe vendor, si dhe nga **projekte të OJF-ve dhe qendrave komunitare**, në bashkëpunim me shkolla publike. Neni 58 i **Ligjit Nr. 69/2012** lejon ofrimin e mbështetjes shtesë për nxënësit në formën e “kurseve plotësuese”, veçanërisht për ata që kanë vështirësi në përvetësim. Programet pas shkolle, megjithëse të rëndësishme, varen nga prania e OJF-ve dhe angazhimi i shkollave dhe nuk janë të shtrira në mënyrë të barabartë në të gjitha shkollat. Kjo shpjegon edhe njohjen e kufizuar nga ana e prindërve.

Edhe pse prindërit arrijnë të identifikojnë masa të dukshme si “libra falas”, përgjigjet tregojnë qartë se **mungon një vetëdije e plotë për politikën e mbështetjes arsimore të fëmijëve të tyre**, si dhe **për instrumentet shtetërore dhe lokale që mund të ndihmojnë procesin arsimor**.

Kjo situatë nënvizon nevojën për ndërhyrje me masa konkrete dhe të matshme si më poshtë:

- **Fushata informuese për prindërit**, veçanërisht në komunitetet rome dhe egjiptiane, mbi të drejtat arsimore të fëmijëve dhe burimet që ekzistojnë;
- **Angazhim më të fortë të shkollave për të komunikuar në mënyrë të qartë dhe të kuptueshme me familjet në nevojë;**
- **Zgjerimin dhe institucionalizimin e mbështetjeve jashtë shkollore**, si mësues mbështetës dhe programe pas shkolle, që nuk të varen vetëm nga projekte të përkohshme të OJF-ve.

A MENDONI SE SHKOLLA I PËRGJIGJET NEVOJAVE TË FËMIJËS/VE TUAJ?

Kjo pyetje nxjerr në dritë një ndarje të qartë mes perceptimeve pozitive dhe skepticizmit të prindërve. Pothuajse gjysma e të anketuarve janë përgjigjur se shkolla i përgjigjet nevojave

të fëmijës, duke theksuar ndihmën e mësuesve, përpjekjet që bëhen në rast vështirësish dhe reagimin ndaj nevojave të fëmijës. Kjo sugjeron se në disa raste, prindërit ndiejnë se shkolla luan një rol aktiv dhe bashkëpunues.

Nga ana tjetër, një përqindje e konsiderueshme prindërisht (rreth 25%) janë shprehur hapur se shkolla nuk i përgjigjet nevojave të fëmijës, ose i përgjigjet shumë rrallë. Përgjigje si “jo shpesh”, “jo gjithmonë”, “shumë rrallë”, dhe “disi” tregojnë një mospërputhje ndërmjet pritshmërive të prindërve dhe asaj që ata realisht përjetojnë nga ana e shkollës.

Për më tepër, disa përgjigje janë të paqarta, jashtë kontekstit apo të paformuluara mirë. Për shembull, një prind shprehet: “të bëhet dikushi në jetë” – që më shumë ngjan me një dëshirë për të ardhmen e fëmijës sesa me një përgjigje mbi efektivitetin e shkollës. Kjo përforcon më tej vëzhgimin që një pjesë e prindërve nuk e kuptojnë plotësisht pyetjen ose nuk janë të përfshirë mjaftueshëm në ndjekjen e nevojave konkrete të fëmijëve në arsim.

Në këtë kuptim, rekomandohet që:

- Shkollat të forcojnë komunikimin me familjet, për të kuptuar më mirë nevojat individuale të fëmijëve.
- Të krijohen mekanizma reflektimi të rregullt me prindërit, ku ata të mund të ndajnë shqetësime dhe të përfshihen në vendimmarrje.
- Prindërit të informohen më mirë mbi të drejtat dhe mundësitë që fëmijët e tyre kanë në shkollë, për të mos mbetur thjesht vëzhgues pasivë të procesit arsimor.

ASPIRATA PËR TË ARDHMEN

CILAT JANË SHPRESAT/DËSHIRAT/PLANET TUAJA PËR TË ARDHMEN E FËMIJËS TUAJ?

Përgjigjet e kësaj pyetjeje nxjerrin në pah **një dëshirë të fortë dhe të sinqertë të prindërve për përmirësimin e jetës së fëmijëve të tyre**, shpesh në kontrast të qartë me përvojat dhe realitetin e tyre personal. Shumica e prindërve shprehen me fjalë të tilla si: “*të bëhet dikushi në jetë*”, “*të ketë një të ardhme*”, “*të jetë për vete*”, “*të mos ngelen si ne*”, që sugjerojnë një **etje për emancipim social, vetëvlerësim dhe autonomi ekonomike**.

Dëshirat janë të përqendruara në dy drejtime:

- **Arsimi dhe profesioni i qëndrueshëm:**
Shumë prindër përmendin profesione të caktuara si *doktoreshë, infermier/e, edukatore, kuzhinieri, menaxher, polic, berber, parukiere* – që pasqyrojnë **një përfytyrim të qartë dhe shumë shpesh praktik të suksesit**: një zanat, një profesion me qëllim stabiliteti, dinjiteti dhe vetëpërmbushjeje.
- **Zhvillimi personal dhe dinjiteti njerëzor:**
Termat si “*të bëhen të zotët e vetes*”, “*të jenë për vete*”, “*të bëhen të suksesshëm për vete*”, shfaqin dëshirën që fëmijët të jenë **të pavarur, të respektuar dhe të mos mbeten të varur apo të përjashtuar**, siç ndoshta ndihen prindërit e tyre.

Një element shumë domethënës është **përdorimi i fjalëve që krahasojnë gjendjen e sotme me një të ardhme të shpresuar** – si: “*mos të ngelen si ne*” ose “*të bëjnë diçka për veten*”, që e vendos edukimin e fëmijës si një mjet për **ndryshim gjeneracional**.

Ka edhe raste të veçanta ku dëshira për arsim lidhet me **plane konkrete për migrim ose integrim ndërkombëtar**, si rasti i prindit që përmend emigrimin në Stamboll për studime mjekësore – një dëshmi e **aspires për një të ardhme përtej kufizimeve të realitetit vendor**.

Ndryshe nga pyetjet e tjera ku përgjigjet ishin shpesh të paqarta ose sipërfaqësore, **këtu vihet re një nivel i lartë emocional dhe përkushtimi ndaj mirëqenies së fëmijëve**. Kjo sugjeron se edhe kur prindërit nuk janë aktivë në procesin e përditshëm arsimor, **ata mbartin një projekt të fortë shprese për të ardhmen e fëmijëve të tyre**, që meriton të trajtohet si pikë hyrëse për fuqizimin e përfshirjes së tyre.

Megjithatë, këto dëshira shpesh nuk shoqërohen me njohuri të mjaftueshme mbi rrugët konkrete për t'i realizuar ato (siç është vënë re në pyetjet mbi politika arsimore dhe mbështetje institucionale). Prandaj, **dallimi mes aspiratës dhe aftësisë për të vepruar mbetet një sfidë e madhe**, e cila kërkon ndërhyrje për ta mbështetur këtë potencial të pazhvilluar.

Kjo pyetje dëshmon se prindërit nga pakicat rome dhe egjiptiane në Shqipëri **kanë shpresa të forta dhe të qarta për një të ardhme më të mirë për fëmijët e tyre**, të lidhura me

edukimin, vetëpunësimin dhe suksesin personal. Ajo që mungon nuk është dëshira, por **mbështetja për t'i dhënë formë dhe rrugë konkrete kësaj dëshire.**

Për sa më sipër, është e nevojshme marrja e masave të mëposhtme:

- **Informimin dhe fuqizimin e prindërve** mbi rrugët arsimore dhe profesionale që fëmijët mund të ndjekin;
- **Angazhimin e komunitetit dhe institucioneve** për të ndërtuar ura që lidhin ëndrrën me realitetin;
- **Trajtimin e arsimit jo vetëm si mjet social, por si mjet transformimi dhe dinjiteti për brezat që vijnë.**

CILAT PENGESA MENDONI SE MUND TË PARANDALOJNË/NDËRPRESIN RRUGËTIMIN E FËMIJËS TUAJ NGA PËRFUNDIMI I ARSIMIT TË TIJ/SAJ OSE KALIMI NGA NJË NIVEL NË NIVEL TJETËR?

Kjo pyetje hedh dritë mbi **perceptimin e rrezikut të ndërprerjes së arsimimit të fëmijëve**, dhe si e shohin këtë rrezik vetë prindërit. Shumica e tyre identifikojnë **gjendjen ekonomike** si pengesën kryesore – në mënyrë të qartë, të drejtpërdrejtë, shpesh të përsëritur. Termat si *"gjendja ekonomike"*, *"pamundësia"*, *"lekët"*, *"jemi me qira"*, shfaqen si pasqyrë e përditshme e pasigurive ekonomike që lidhen me mundësinë për të mbështetur arsimin e fëmijëve të tyre.

Përtej varfërisë, ka një **grup më i vogël prindërisht që përmendin bullizmin, diskriminimin dhe racizmin**. Një tregues i ndërgjegjësimit për pengesa strukturore dhe sociale që shpesh nuk diskutohen hapur. Përfshirja e këtyre faktorëve është e rëndësishme, por mbetet në masë të vogël.

Megjithatë, një pjesë jo e vogël e prindërve janë përgjigjur me fraza shumë të përgjithshme si *"nuk ka pengesa"*, *"asgjë"*, *"s'kanë asnjë lloj pengese nga ana ime"*. Këto lloj përgjigjesh që nuk ofrojnë analizë, vlerësim real apo reflektim mbi faktorët e jashtëm, **tregojnë për një nivel sipërfaqësor ose të kufizuar të vetëdijes për rreziqet e ndërprerjes së arsimit.**

Mund të mendohet se në shumë raste:

- Prindërit **nuk janë në gjendje të analizojnë të gjithë faktorët e mundshëm** (psh. ndikimin e sistemit, presionin shoqëror, mospërfshirjen kulturore);

- Ose **kanë vështirësi në artikulimin e shqetësimeve më të thella**, duke preferuar përgjigje të shkurtra dhe optimiste për të shmangur pasigurinë;
- Ose ndoshta **nuk ndjekin në mënyrë aktive progresin e fëmijëve të tyre në arsim**, gjë që i pengon të identifikojnë pengesat reale në kohë.

Në anën tjetër, **disa prindër që e njohin realisht pengesën ekonomike**, shtojnë se do të “bëjnë çmos” për t’i garantuar fëmijës vazhdimësinë në shkollë – një **shprehje e vullnetit pozitiv**, por që shpesh nuk shoqërohet me akses real në burime apo mbështetje sistematike.

Kjo pyetje nxjerr në pah disa konkluzione kyçe:

1. **Varfëria është perceptuar gjerësisht si pengesa më e madhe për arsimin**, çka përkon me realitetin e komuniteteve në situata të vështira socio-ekonomike;
2. **Pengesat sociale si bullizmi, diskriminimi dhe racizmi njihen, por nuk artikulohen gjerësisht**, duke lënë të kuptohet se ndoshta janë tabu ose nuk kuptohen plotësisht në lidhje me pasojat e tyre afatgjata;
3. **Përgjigjet sipërfaqësore dhe të përgjithshme janë të pranishme në mënyrë të dukshme**, çka konfirmon mungesën e një reflektimi të thelluar dhe ndoshta **mospërgatitjen e prindërve për të qenë pjesë aktive e ndjekjes së edukimit të fëmijëve të tyre**.

Në këtë kontekst, është e rëndësishme që:

- Prindërit të ndërgjegjësohen për **larmishmërinë e pengesave që mund të ndërpresin edukimin** (jo vetëm ekonomike, por edhe sociale dhe sistemike);
- Të fuqizohen përmes informacionit, takimeve me shkollën dhe programeve ndërgjegjëse;

Përfundime kyçe.

1. **Varfëria është perceptuar gjerësisht si pengesa më e madhe për arsimin e fëmijëve rom dhe egjiptian nga prindërit e tyre.**
2. **Pengesa të tjera sociale apo kulturore nuk artikulohen gjerësisht apo thellësisht duke lënë vend për pasoja afatgjatë.**
3. **Duhet vlerësuar me prioritet përfshirja më aktive e prindërve dhe sistemit arsimor në identifikimin e hershëm të rreziqeve për performancës të ulët apo deri në braktisje që i kanoset fëmijëve rom dhe egjiptian në shkolla.**

Përfundime kyçe.

1. Për shkak të formimit të pamjaftueshëm, prindërit rom apo egjiptian nga grupet e marginalizuara nuk mund të zhvillojnë një mendim kritik lidhur me procesin arsimor, duke formuar një qasje të distancuar, mungesë informacioni dhe/ose ndërgjegjësimi.
2. Disa nga prindërit, edhe pse në pakicë, kanë artikuluar pak më qartë nevojat e tyre, duke identifikuar njëkohësisht edhe sfidat.
3. Nevojitet nivel angazhimi më i lartë i prindërve duke mundësuar edhe një infrastrukturë komunikimi të përshtatshme me prindërit rom dhe egjiptian.

- Institucionet arsimore të angazhohen në identifikimin e hershëm të rreziqeve për ndërprerje, duke përfshirë edhe zërin e prindërve si partnerë në këtë proces.

A KA NDONJË NDRYSHIM SPECIFIK OSE INICIATIVË QË BESONI SE DO TË NDIHMONTE NË PËRMIRËSIMIN E REZULTATEVE MËSIMORE TË FËMIJËS TUAJ?

Kjo pyetje synon të nxisë prindërit të reflektojnë mbi atë çfarë mund të përmirësohet në mjedisin arsimor të fëmijës së tyre. Megjithatë, **shumica dërrmuese e përgjigjeve janë negative, të shkurtra, apo nuk ofrojnë asnjë ide konkrete**, si “jo”, “nuk e di”, “asgjë”, ose “nuk besoj”.

Kjo sugjeron se shumë prindër:

- **Nuk kanë zhvilluar një mendim kritik mbi procesin arsimor** dhe ndihmat që mund ta përmirësojnë atë;
- **Nuk ndihen të autorizuar ose të përgatitur për të sugjeruar ndryshime**, ndoshta për shkak të mungesës së përfshirjes apo të informacionit;
- Mund të kenë një **qasje të distancuar ndaj sistemit arsimor**, duke mos e perceptuar veten si faktor që mund të ndikojë.

Këto përgjigje pasqyrojnë jo vetëm një **mungesë ndërgjegjësimi**, por ndoshta edhe **një lloj dorëzimi apo mosbesimi** se shkolla mund të përmirësohet në mënyrë të ndjeshme përmes iniciativave të reja.

Nga ana tjetër, **7 përgjigje të dalluara përmendin disa sugjerime reale**, të cilat tregojnë njëfarë vetëdijeje:

- **Nevoja për mbështetje të drejtpërdrejtë në lëndë të vështira** si matematika;
- **Zgjatje ose shtim të mësimëve mbështetëse**;
- **Sigurimi i një klime më të mirë sociale në klasë**, përmes ndalimit të talljeve apo paragjykimëve;

- **Kushtet ekonomike**, që si gjithmonë shfaqen si faktor ndikues edhe për performancën mësimore.

Këto sugjerime tregojnë se aty ku prindërit kanë më shumë përfshirje ose vëzhgojnë më afër përvojën e fëmijës, **ata janë në gjendje të identifikojnë pengesa konkrete dhe nevoja reale**, megjithëse kjo ndodh në pakicë.

Kjo pyetje është ndër më tregueset për **nivelin e ulët të angazhimit dhe reflektimit të shumë prindërve mbi përmirësimin e arsimit të fëmijëve të tyre**. Pavarësisht dëshirave të forta për sukses (siç u shpreh më parë në pyetjen për aspiratat), shumë prej tyre nuk janë në gjendje të artikulojnë se *çfarë duhet të ndryshojë* që kjo dëshirë të bëhet realitet.

Kjo e bën të qartë se:

- Prindërit duhet të mbështeten me informacion të qartë dhe të aksesueshëm mbi mënyrat se si mund të kontribuojnë në arsimin e fëmijëve të tyre;
- Shkollat dhe institucionet duhet të hapin hapësira ku zëri i prindërve dëgjohet dhe përkthehet në bashkëpunim konkret;
- **Fuqizimi i prindërve si pjesë aktive e jetës arsimore** është po aq i rëndësishëm sa politika të mirë formuluar, për të ndërtuar një sistem arsimor gjithëpërfshirës dhe të ndjeshëm ndaj nevojave të fëmijëve nga komunitete të marginalizuara.

REKOMANDIME.

1. **Zbatimi i plotë dhe i monitorueshëm i VKM Nr. 666/2022**, për të siguruar mbulim efektiv të nevojave reale të nxënësve rom dhe egjiptianë në arsim, përfshirë transportin, materialet shkollore, mbështetjen psiko-sociale dhe ndihmën me mësimin.
2. **Nxitja e përfshirjes aktive të prindërve** përmes programeve të ndërgjegjësimit dhe fuqizimit komunitar, duke trajtuar rolin e tyre si faktor kyç në vazhdimësinë dhe cilësinë e ndjekjes së shkollës nga fëmijët.
3. **Ndërhyrje të qëndrueshme në mjedisin shkollos**, për të trajtuar diskriminimin, për të rritur kapacitetet e mësuesve mbi punën me fëmijët nga komunitete të marginalizuara, dhe për të nxitur ndjeshmëri kulturore në shkollë.
4. **Përforcimi i lidhjes ndërmjet politikave dhe praktikës**, përmes mbikëqyrjes sistematike të zbatimit të planeve kombëtare dhe lokale për integrimin e romëve dhe egjiptianëve në arsim, dhe përfshirjes së vetë komunitetit në hartimin dhe vlerësimin e ndërhyrjeve.

LISTA E REFERENCAVE.

1. UNDP & INSTAT. (2011). *Roma and Egyptians in Albania: A socio-demographic and economic profile based on the 2011 census*. [UNDP](#)
2. ERGO Network. (2014). *THE SOCIAL EXCLUSION PROFILE OF ROMA AND EGYPTIANS*. [UNDP](#)
3. UNICEF / Roma Education Fund. (2022). *Breaking the cycle of exclusion for Roma children*. [UNICEF romaeducationfund.org](https://romaeducationfund.org)
4. ResearchGate. (2024). *Roma and Egyptians in Albania: From social exclusion to social inclusion* (H. De Soto et al.).
5. European Commission. (2024). *Albania 2024 Report*. Retrieved from <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>
6. UN Albania. (2024). *Progress Report: Empowering Roma and Egyptian Women and Youth*. Retrieved from <https://albania.un.org>
7. UNDP & World Bank. (2013). *Roma and Egyptians in Albania: A Socio-demographic and Economic Profile based on the 2011 Census*. Retrieved from <https://www.undp.org>